

VINTERROVFUGLE I "ARRILDENGENE" 1986/87

Af Hans Christensen

1. Indledning

I perioden 9. november 1986 til 21. februar 1987 har jeg foretaget 8 tællinger i et 40 km² område i Midtsønderjylland. Formålet var at vurdere områdets betydning som overvintrings-område for rovfugle samt at undersøge disses habitatvalg. Formål og metode er stort set identisk med de beskrevne i bl.a. Accipiter 1986:2 i artikler af Bent Møller Sørensen o.a.

2. 1. Undersøgelsesområdet.

Lokaliteten består især af enge i tilknytning til Brede Ås øvre løb og til Gelså. Engene strækker sig fra Arrild mod nord til Højrup. Området er drevet som mere eller mindre intensivt landbrug, idet godt 50 % dog henligger som vedvarende græs, der græsses om sommeren. Resten er en sand mosaik af overvejende stubmarker samt efterårsbehandlede marker. Det meste af området er udstyret med markhegn, desuden forekommer klatter med skov. Udenfor lokaliteten forekommer skov langs hele dens vestside.

Habitatfordelingen fremgår af tabel 1 og figur 1, idet habitaterne på figuren er samlet i de 3 hovedgrupper samt skov og "andet".

Gode lokaliteter var især engene vest for Allerup Krat, engene ved Fiskholm, Hørmose-Humlekær-enge samt engene mellem Arrild og Ørnsholm Voldsted. Engene ved Gelsåen og engene SØ for Arrild forekom af mindre betydning som rovfuglelokaliteter.

2.2 Vejret

Bortset fra en ca. 2 uger lang kuldeperiode med 5-15 cm sne og ned til 15-20 minusgrader samtidig med nordøstlig kuling midt i januar var vinteren i det væsentlige sne- om end ikke frostfri. Kun i november var jorden helt frostfri, hvilket gav musvågerne (B. buteo) mulighed for at fouragere på regnorme. I løbet af december søgte en del musvåger ind til gårdene, hvor de især havde et godt øje til evt. lækkerbidskner på møddingerne.

Vejret var godt på obs-dagene med god sigt.

3. Materiale og metode.

I hver månedshalvdel har jeg gennemført 1 tur. Disse ialt 8 ture var af 3-6 timers varighed. Udstyret med cykel og 10x50 kikkert fulgte jeg en fast, 32 km lang rute gennem området, med nødvendige afstikkere i mere uoverskuelige områder.

Feltarbejdet lå overvejende i formiddagstimerne.

Alle observationer blev plottet ind på stedet på nedfotograferede 4 cm kort af seneste udgave. Rovfuglene blev så vidt det var muligt bestemt m.h.t. køn og alder, idet musvågerne endvidere ofte lod sig individ-bestemme på dragtfarver. Det er således fundet, at mange musvåger er meget stedtro mod deres vinterstandplads.

På samme arbejdskort blev afgrøderne indtegnet i løbet af de 8 ture, idet denne registrering i sig selv er meget tidskrævende. Metoden indebar til gengæld 2 ulemper: Dels blev arbejdet besværliggjort i en sneperiode, dels ændredes enkelte områder i løbet af perioden. Således blev enkelte græsarealer og ikke-efterårsbehandlede stubmarker så sent som i januar pløjet op. Notaterne om de enkelte rovfugles habitatvalg gælder dog for observationstidspunktet.

Udover de forventninger til rovfuglenes habitatvalg, man kan have ud fra bl.a. Hans Erik Jørgensens undersøgelser, fandt jeg det værd at ind drage hegn i undersøgelsen. Rovfugle bruger ofte hegn som standplads. Hegn bevirker formodentlig en større byttebestand end hegnfrie arealer.

Disse ting, der tiltrækker flere rovfugle, modvirkes i nogen grad af, at det her er sværere at få øje på alle rovfugle.

Det bedste grundlag for at registrere hegnene er at låne de seneste flyfotos (1984) fra amtets miljøafdeling. Der er suppleret med observationer i felten, idet ingen hegn i området viste sig at være sløjfede, men 10 % er derimod glædeligvis nye eller fornyet med 3-rækkede løvhegn. De gældende 4 cm kort er desværre ikke særlig tidssvarende m.h.t. hegn.

Der blev fundet ialt 91,5 km hegn. Randeffecten fra skove og tilgroede hedemoser på lokaliteten er 37,7 km.

Tabel 1
Habitatfordeling i "Arrildengene" i ha og i %

	Ha	%
græs, afgræsset	2.057	51,4
græs, højt	8	0,2
IALT VEDVARENDE GRÆS	2.065	51,6
Ikke-efterårsbehandlet kornstub	484	12,1
majsstub	38	1,0
IALT IKKE-EFTERÅRSBEHANDLET	522	13,1
vinterkorn	251	6,3
bederoer	15	0,4
pløjemark	747	18,7
harvet stub	159	4,0
IALT EFTERÅRSBEHANDLET	1.172	29,3
rørsump	1	0,0
hegn, 91,5 km gns. 2 m brede	18	0,5
skov	95	2,4
gårde m.v., ca. 107 á 1500 m2 i gns.	16	0,4
hedemose	67	1,7
by	26	0,7
veje	18	0,5
IALT "ANDET"	241	6,0
IALT	4.000	100,0

4. Resultater

Der foreligger observationer af ialt 90 rovfugle fordelt på 7 arter gennem undersøgelsesperioden. Det vil sige gennemsnitligt godt 11 individer pr. obs.dag. Talrigeste art var Musvåge (62 observationer), efterfulgt af Spurvehøg (Ac. nisus) 9, Blå Kærhøg (C. cyaneus) 7, Fjeldvåge (B. lagopus) 5, Tårnfalk (F. tinnunculus) 4, Dværgfalk (F. columbarius) 2 samt Duehøg (A. gentilis) 1.,

Bestandens størrelse for de 7 arter varierede gennem de 4 måneder som følger:

	Musvåge	Fjeldvåge	Blå kærhøg	Duehøg	Spurvehøg	Dværgfalk	Tårnfalk
Nov.	8	1	1	1	2	0	0
Dec.	12	0	2	0	2	0	2
Jan.	9	1	1	0	2	1	0
Feb.	8	2	1	0	1	0	1

Tabel 2

Spurvehøg, Dværgfalk og Duehøg udelades i øvrigt i fig. præsentation, da observationerne er for tilfældige som følge af bl.a. arternes jagt-teknikker.

4.1. Habitatpræferencer

For de 4 vigtigste arter indgår 80-100 % af observationerne i følgende beregning. Habitaterne er inddelt i de 3 vigtigste grupper: Vedvarende græs og ikke-efterårsbehandlede hhv. efterårsbehandlede arealer.

Tabel 3

Vinterrovfugles habitatvalg og -præference i "Arrildengene"

	% af obs. fugle	vedvarende græs			ikke-efterårs-behandlede marker			efterårsbehandlede marker		
		n	n%	præf	n	n%	præf	n	n%	præf
Musvåge	81	36	58,1	<u>113</u>	10	16,1	<u>123</u>	4	6,5	22
Fjeldvåge	100	5	100,0	<u>194</u>	0	0,0	0	0	0,0	0
Blå Kærhøg	86	3	42,9	83	2	28,6	<u>218</u>	1	14,3	49
Tårnfalk	100	3	75,0	<u>145</u>	1	25,0	<u>191</u>	0	0,0	0

Note: Beregning af præference er foretaget som følger: Hvis en habitat udgør 50% af hele arealet og den huser 50% af samtlige fx Musvåger er præferencen = 100. Ved flere fugle end forventet i forhold til arealet er præferencen over 100, hvilket i tabellen er understreget.

De resterende 6,0% af arealet udgøres af: Hedemose, rørskov, skov, by, gårde, veje og hegn. Der er observeret 7 musvåger (4 i skovkant og 3 ved gårde). Desuden er 2 musvåger noteret på et ådsel. Endelig er 3 Musvåger og 1 Bla Kærhøg noteret som "overflyvende".

5. Diskussion og konklusion

Musvåge

Der foreligger 62 observationer af mellem 5 og 12 individer pr. gang. Toppen nåedes i 2. halvdel af december. En ny stigende tendens i 2. halvdel af februar hænger formodentlig sammen med begyndende forårstræk. Der er ikke konstateret større bevægelser i forbindelse med kuldeperioden i januar.

Skønsmæssigt kan 1-2 individer være overset pr. gang.

Musvågerne er truffet på et bredt udvalg af habitater. Indenfor de 3 hovedgrupper er 81 % af musvågerne set. Der er en svag tendens til præference på græs og ikke-efterårsbehandlede marker. Efterårsbehandlede marker undgås i høj grad. 19% af fuglene er imidlertid truffet andre steder, bl.a. i skovkanter, heraf flere overflyvende.

De fleste individer har benyttet pæle eller buske i hegnene til "passiv" jagt= 3 individer har inden frosten fanget orme, mens 2 har fourageret på et udlagt ådsel. Lokale jægere/landmænd har hævdet, at der er musvåger overalt, og at de er sky i det lave antal fasaner, agerhøns, høns og harekillinger. Dette er der ikke belæg for i min undersøgelse.....

Omkring årsskiftet gjorde jeg 3 observationer ved gårde. Fuglene sad i høje træer i nærheden af møddinger. I det ene tilfælde irriterede det bonden så meget, at han plaffede efter fuglen med en luftbøsse (uden at ramme, jeg så individet ved næste tælling). Jagtlovsovertrædelsen blev på grund af risikoen for at der var mere krudt i bøssen ikke meldt til politiet.

En del let genkendelige (farve, køn) individer viste sig at være ret stedfaste.

Fjeldvåge

Der er gjort 5 observationer af 0-2 fugle pr. gang. Bortset fra 2. halvdel af februar (begyndende forårstræk?) er der højst set 1 Fjeldvåge pr. dag.

Samtlige individer er truffet på vedvarende, afgræsset græs.

Blå Kærhøg

Der foreligger 7 observationer af 0-2 individer pr. gang. Da 5 af disse var adulte hanner (høj registreringschance) er det højst tænkeligt, at et antal hunner og ungfugle er overset.

Af de 3 Blå Kærhøge på vedvarende græs er den ene truffet på mark med relativt højt græs, men materialet viser ikke speciel præference for græs-arealer. Derimod er der præference for stubmarker, hvis høje strå passer fint til artens jagtteknik. Efterårsbehandlede marker undgås så vidt muligt.

Resultatet må tages med det forbehold, at materialet er lille, og da arten fouragerer ved aktiv flugt er det nok mere eller mindre tilfældigt, på hvilken marktype det enkelte individ er truffet, i hvert fald i dette landskabs mosaik af små marker.

1 Blå Kærhøg er blot noteret overflyvende.

Tårnfalk

Der er gjort 4 observationer af 0-2 individer pr. gang. På halvdelen af obs-dagene er arten end ikke set, og den fundne bestandsstørrelse/variation er der for næppe repræsentativ.

3 af fuglene musede på afgræssede græsmarker, mens 1 Tårnfalk sad på en jordvold midt på en stor, ikke-efterårsbehandlet stubmark. Begge tal giver præference for disse habitatstyper, men materialets størrelse gør, at det næppe er repræsentativt.

Der er ikke gjort en systematisk analyse af rovfuglenes tilknytning til hegn, men det er bemærket at en del musvåger har brugt buske i hegnene til udsigtspost. De fleste af de øvrige musvåger samt enkelte Fjeldvåger og Tårnfalke har haft hegnspæle eller skovkanter som standplads. Undersøgelsen udmærker sig især ved at området på forhånd var et ornitologisk u-land, da det ligger i Midtsønderjylland. Bestandens størrelse (0,3 Musvåge/km² og 0,05 Blå Kærhøg hhv. Fjeldvåge hhv. Tårnfalk/km²) er ikke imponerende efter danske forhold og overgås i Sønderjylland

Bl.a. af marskområderne ved vestkysten.

Af andre nyopdagelser i "Arrildengene" kan nævnes flere mindre efterårsrastepladser for både Sang- og Pibesvaner med op til 30 ex. af hver samtidigt. Stubmarksområder ved Hørlose-Humlekær gav flere vinter-iagttagelser af bl.a. Sanglærke, Torn- og Bjergirisk, Kvækerfinke og Rørspurv. Tornirisk overvintrer ikke regelmæssigt i Sønderjylland, og Bjergirisk ses normalt kun i kystnære områder.

Tilstedeværelsen af disse småfugle er nok en væsentlig forklaring på, at netop dette område er attraktivt for "Arrildengenes" vinterrovfugle.

Hans Christensen
Tved 107 C
DK-6270 Tønder

Publiceret første gang Accipiter 1997.
Scannet og nyt layout 2008